

Jakob V. H. Holtermanns grundlovstale

Taler

Jakob V. H. Holtermann
Lektor ved Københavns
Universitet

Dato

5. juni 2021

Sted

Ørstedsparken

Omstændigheder

Holdt ved Gruppen Patys Grundlovsarrangement.

1 Tusind tak for den meget pæne introduktion. Jeg ved ikke om jeg vil være i stand til sådan at grave meget dybere.

5 Det er måske en erhvervsskade eller risiko der kommer med at være filosof. Så er der altid en forventning om - går det an med lyden?

Jeg skal meget tæt på.

10 Det er fordi du er så høj!

Ja, det kan selvfølgelig være.

I må undskylde afbrydelsen. Nu kom den op i mandehøjde.

15 Meget fint. Jer der sidder bagved må også vinke og råbe hvis I ikke kan høre mig. Maria, det betød at du godt kunne høre mig? Alle tiders.

20 Tusind tak til dig, Nina, for introduktionen, og til Gruppen Paty for det her fantastiske arrangement. Hvor er det virkelig imponerende lavet.

Og for gruppens generelt meget, meget vigtige arbejde. Det er vi mange, der er dybt taknemmelige for - at der er nogen der løfter det her ansvar.

25 Som sagt ved jeg ikke hvor dybt det bliver.

Jeg kommer måske ned i noget, der ligner en teknikalitet, men jeg håber at der vil være nogle perspektiver i det, som vil være interessante.

30 Jeg vil tale en del om min egen arbejdsplads - KU - men jeg har en forestilling om, at det vil være eksemplarisk, det jeg taler om.

Så selvom det er et universitet, og det er et specifikt universitet, så taler jeg om det som eksemplarisk for uddannelsesinstitutioner generelt

35

for nogle dilemmaer vi alle sammen som undervisere har, uanset om det er folkeskolen, gymnasier, VUC og hele vejen op til universiteterne.

Så det vil være mit udgangspunkt. Og jeg vil primært sige noget om undervisningsfrihed.

40

Og jeg kom jo desværre lidt sent, så jeg håber ikke der er for meget redundans. Så skal I ikke vinke. I bliver nødt til at bære over med mig.

45 Det jeg først og fremmest gerne vil sige noget om er hvorfor den enkelte underviser helt principielt ikke skylder os nogen forklaring på

deres brug af Muhammedtegningerne i undervisningen eller andet kontroversielt materiale de måtte finde det relevant at bruge.

50

Det har noget med undervisningsfrihed at gøre. Med hvad undervisningsfriheden konkret indebærer

55

på den enkelte uddannelsesinstitution i form af pligter og rettigheder for den enkelte lærer og for den enkelte studerende

og ikke mindst for den enkelte uddannelsesleder, som jeg vil sige noget om.

60

Ikke desto mindre vil jeg egentlig også gerne sige noget om hvorfor det kan give rigtigt god mening for undervisere

at bruge Muhammedtegningerne og andet kontroversielt materiale - særligt taler vi jo meget om blasfemisk satire - i deres undervisning.

65

For jeg vil hævde at selvom undervisningsfriheden beskytter de enkelte undervisere imod at forklare sig under bestemte omstændigheder

70 så skal det at vi HAR undervisningsfriheden jo ikke benyttes som et skjold, vi sådan kan trække op

og til stadighed bruge til at forhindre en principiel debat om

75 om det ikke blot bør være en ret, men om det ligefrem kan være en dyd - noget moralsk godt - måske endda en pligt - at benytte sig af

sådan noget materiale, som er det vi diskuterer her

80 hvad enten det er Muhammedtegningerne eller andet kontroversielt og potentielt stødende materiale.

Jeg synes denne her diskussion om den positive værdi af at undervise i stødende materiale - den mangler noget i debatten.

85 Men tiden er knap, og jeg kan ikke nå begge dele, og jeg sætter min lid til, at det er blevet dækket delvist, i særdeleshed af Geeti her til sidst.

Jeg hørte ikke hele hendes tale, men jeg synes at hun er inde på noget af det helt rigtige, når hun blandt andet i et interview har sagt

90 at hun mener at ved udgangen af 9. eller 10. klasse så skal et ungt menneske kunne rumme de her tegninger uden at tage det personligt.

95 Det er en del af den demokratiske dannelse. Det er en vigtig pointe i sig selv

og en god grund til at vi ikke bare har ret til, men faktisk kunne have en pligt til - det er moralsk prisværdigt - at undervise i de her tegninger.

100 Men jeg vil som sagt koncentrere mig om den første del. Om undervisningsfriheden.

Om hvorfor jeg mener at undervisere principielt set - den individuelle underviser - ikke har en pligt til at forklare og forsvare

105 hvorfor de har benyttet sig af de her tegninger i langt de fleste tilfælde

Det er jo relevant at kigge på denne her undervisningsfrihed også fordi det er Grundlovsdag

110

og jeg har lovet Nina, som jo er jurist, og som jeg desværre ikke har haft fornøjelsen af at uddanne

115

så længe har jeg vist ikke været - jeg begyndte i 2010 på det juridiske fakultet - der tror jeg ikke at jeg fik fornøjelsen af at undervise Nina

men muligvis enkelte andre, det skal jeg ikke kunne sige.

120

Men undervisningsfriheden er jo interessant, fordi den er en af vores fundamentale frihedsrettigheder.

Men den har det med at gå under radaren. Den er ikke nævnt i grundloven. Den spiller ikke nogen rolle der.

125

Det er de klassiske frihedsrettigheder. Det er forsamlingsfrihed. Det er ytringsfrihed i særdeleshed. Religionsfrihed og så videre.

130

Men undervisningsfrihed er ikke nævnt der. Og den er faktisk ikke rigtig nævnt i dansk lovgivning som en generel principiel rettighed.

Det er der mange lande, der ikke gør - nævner den. Enkelte lande har specifikke lovgivninger der nævner akademisk frihed.

135

Og i Norge har de for eksempel været så venlige at stave den beskyttelse af den akademiske frihed ud og sige at det indbefatter

en beskyttelse af både forskningsfriheden og undervisningsfriheden. Men de siger ikke mere konkret hvad der egentlig ligger i det.

140

Og derfor er vi lidt på bar bund, og derfor tror jeg også, at vi ser så mange misforståelser og uenigheder og vanskeligheder ved at bestemme det.

Også fordi der er noget begrebssammenstød mellem de lavere indstigningstrin i uddannelsessystemet

hvor man i højere grad taler om metodefrihed, men jeg mener sådan set, at de principielle overvejelser et langt stykke ad vejen er de samme.

150 Måske kan man komme ind på det under debatten. Men det er i hvert fald udgangspunktet.

Det er vigtigt at holde undervisningsfrihed adskilt fra ytringsfrihed, for det er en mere afgrænset frihed, der er knyttet til en profession specifikt.

155

Det kan godt være at - for nu at sige det klassisk - det her irriterende eksempel som I muligvis har hørt nogle gange

160 med at ytringsfriheden dækker min ret til at råbe idiot til min nabo hver morgen, men undervisningsfriheden dækker ikke tilsvarende

min ret til at råbe idiot til mine studerende, hver gang jeg møder dem. Der er en kategorisk forskel der

165 som giver os en eller anden intuitiv ide om at der er noget forskelligt på spil imellem de to begreber.

Og derfor skal vi prøve at finde ud af, hvad det er, der ligger i denne her undervisningsfrihed.

170

Og som sagt - nu zoomer jeg lidt ind på KU - jeg håber ikke, at I bliver alt for fjerne i blikket - men 7. maj i år kom KU's rektor

175 som også er min egen øverste chef - Henrik C. Wegener - ud med en melding om undervisningsfriheden og Muhammedtegningerne.

Han tog kraftigt afstand fra dødstrusler og understregede, at der var fuld frihed på KU

180 og at han støttede brug af Muhammedtegningerne i undervisningen "når det var fagligt velbegrundet".

Det var glædeligt, særligt for de af os på universitetet der brugte bruger

185 tegningerne og andet kontroversielt materiale i vores undervisning.

Men glæden over Wegeners udtalelse var og er på ingen måde uforbeholden.

For det første kom denne her melding alt for sent.

190

For at den først kom nu mindede os om det meget, meget triste faktum, at den ikke kom for godt et halvt år siden

i oktober da Paty lige var blevet dræbt

195

og ikke mindst da Københavns Professionshøjskole efterfølgende oplevede at en af deres ansatte blev udsat for dødstrusler.

200

I den situation - i denne for undervisningsfrihedens så ekstreme alvorstund og skæbnetime - der forsømte ikke bare Henrik Wegener

på Københavns Universitets vegne - men så vidt jeg er informeret - bogstaveligt talt alle andre ledere af danske videregående uddannelser

205

helt ubegribeligt at udtrykke solidaritet og støtte til Københavns Professionshøjskole.

Københavns Professionshøjskole måtte kæmpe den kamp helt alene.

210

Det gjorde den til gengæld - og heldigvis - forbilledligt, anført af rektor Stefan Hermann, der snorlige og med blik for det principielle

stod urokkeligt fast på undervisningsfriheden og fuldt og helt bag sine ansatte. (klapsalve) Jeg har længe haft en drøm om

215

at signe Stefan Hermann til KU ved næste transfervindue, men indtil da i hvert fald så holder vi os lidt hertil.

220

Fra alle andre videregående uddannelser kom der mig bekendt ikke en lyd. Der var rungende tavshed hele vejen rundt.

Indtil altså over et halvt år senere.

225 Min anden grund til at jeg ikke er superbegeistret for Wegeners udtalelser - at min begejstring ikke ligefrem bobler over

det ligger mere i indholdet end tegningen - i den opfattelse af hvad undervisningsfrihed er, der kommer til udtryk i hans udsagn.

230

For de rummer efter min overbevisning en misforståelse af, hvad undervisningsfriheden indebærer.

Wegeners støtte til tegningerne kommer nemlig med en vigtig tilføjelse.

235

Han siger, som jeg citerede, at han fuldt ud støtter muligheden for at vise tegningerne i undervisningen "når det er fagligt velbegrundet".

I sig selv lyder det selvfølgelig uskyldigt nok.

240

Ingen af os vil vel støtte fagligt ubegrundet eller ligefrem fagligt fuldstændig håbløs brug af tegningerne i undervisningen.

Eller noget som helst andet undervisningsmateriale. Det er en almindelig, rimelig præmis vi antager.

245

Men spørgsmålet er, synes jeg - og det er det principielle - hvad er uddannelsesinstitutionens udgangspunkt?

250 Er det at vi antager at underviserens valg af undervisningsmateriale er fagligt velbegrundet?

Eller er det derimod en antagelse om at det ikke er det?

255 Ud fra en principiel undervisningsfrihedsbetragtning må udgangspunktet være det første.

Men jeg synes at med Wegeners udtalelser at det ser ud til at KU's udgangspunkt desværre er det andet.

260

Og lad mig prøve at forklare hvad jeg mener med det.

265 Ud fra en principiel betragtning vil jeg mene at undervisningsfriheden er et udtryk for at uddannelsesinstitutioner - og mere generelt

samfundet som helhed - har tillid til at vore undervisere kan træffe fagligt velbegrundede valg om egen undervisning.

270 Vi giver som samfund underviseren en frihed til at træffe disse konkrete valg uden at vi blander os.

Det betyder selvfølgelig ikke at denne tillid er ubetinget. Og at den ikke kan forrådes.

275

At der ikke er nogen grænser, og at ledelsen aldrig må blande sig.

Det er der selvfølgelig for denne frihed som for alle andre. Det er frihed under ansvar.

280

Også undervisningsfriheden er frihed under ansvar.

Men - og der er et vigtigt men - der SKAL en konkret mistanke til.

285 Den, der vil hævde, at en undervisers valg ikke er fagligt velbegrundet skal løfte en bevisbyrde. Har en forklaringspligt.

Vedkommende skal give os en konkret grund til at tro at underviseren har misrøgtet sin frihed.

290

Hvis klagen - for eksempel en klage mod mig, lad os sige - handler om at jeg har indledt hver time med at smække tegningerne op

295

og kigget vredt ned i øjnene på samtlige muslimske elever på mit hold, og jeg gør det time efter time

så vil jeg sige, at så er det en anden sag. Så er det en klage, der ikke er åbenlyst grundløs.

300 Så har vi at gøre med en konkret mistanke om og en grund til at undersøge om

jeg faktisk har misbrugt min undervisningsfrihed

til overlagt at krænke bestemte studerende med afsæt i deres tro eller lignende.

305

Det er selvfølgelig urimeligt, og det er ikke det vi principielt ønsker at beskytte.

Der er ingen grund til at værne om en ret til at gøre det helt generelt.

310 Men - og det er det vigtige - hvis klagen blot går på det at Muhammedtegningerne er blevet vist i undervisningen

så mener jeg at undervisningsfriheden helt konkret indebærer at bevisbyrden ikke har flyttet sig over på underviseren.

315

Den påhviler ikke underviseren på det her tidspunkt.

Vi går stadig ud fra - vi bør stadig gå ud fra - at underviseren her har været vores tillid voksen.

320

At vedkommendes brug af tegninger og hvad det ellers måtte være af materiale har været "fagligt velbegrundet". Det er vores udgangspunkt.

Det er det, undervisningsfriheden indebærer.

325

Så det betyder at hvis klagen udelukkende handler om at tegningerne er blevet vist, så skal sådan en klage afvises i døren af ledelsen.

Den skal afvises som grundløs, hvis ikke vi vil begå overgreb på vores princip om undervisningsfriheden.

330

Det er desværre ikke sådan det konkret lader til at forholde sig på KU. Ud fra hvad Wegener siger.

335 Han sagde vitterligt i Deadline for nogle år siden at hvis der kommer en klage fra en studerende om at en underviser har vist tegningerne

så vil han personligt invitere den pågældende underviser til en samtale på sit kontor.

Det vil sige vi har en klagesag der kan ende med en personalesag for den pågældende ud fra det.

345 Han har senere modificeret det og sagt at det er hans stedfortræder.

Men han siger at man altid konkret vil afkræve underviseren en forklaring om hans brug af Muhammedtegningerne - hvis det er det - har været fagligt velbegrunderet.

350

Wegener hævder for det første at det følger undtagelsesløst af gældende regler og love helt generelt og de specifikke vedtægter der er på KU

355 for håndteringen af sådan nogle spørgsmål.

Han hævder derudover - og det er det generelle - at det også gælder for alle landets andre universiteter.

360 Jeg mener imidlertid at Wegener tager fejl. Han tager fejl helt konkret i at det følger af KU's egne regler for håndtering af de her sager.

Der er klart en mulighed for at afvise klager i døren hvis de er grundløse. Hvis der ikke er givet en konkret anledning til at tro

365

at underviseren ikke har benyttet sig af fagligt velbegrundede valg men derimod for eksempel overlagt har chikaneret de studerende.

Hvis der ikke er grund til det, så er der ingen grund til at afkræve underviseren en forklaring.

370

Han tager konkret fejl, fordi efter hvad jeg er informeret om - og så kan det være at Stefan Hermann kan bekræfte det - som jeg har forstået det

375 så er det i hvert fald ikke den politik og de regler, man følger på Københavns Professionshøjskole.

Her vil man tværtimod afvise en klage der udelukkende handler om at

380 tegningerne er blevet vist

og som ikke hævder at de er blevet vist på en særlig problematisk måde. Den vil blive afvist som grundløs.

385 Dialogen stopper ikke der. Han understreger at han vil tage en snak med dem der klager om hvordan det kan være at der er den beskyttelse

af undervisningsfriheden - hvad den indebærer og hvorfor det er vigtigt at beskytte den

390

og hvorfor man ikke kan regne med ikke at blive udsat for noget man oplever som krænkende.

395

Men den dialog er for så vidt ikke noget, der nødvendigvis involverer underviseren.

Og den indebærer ikke at man afkræver underviseren en forklaring.

400

Mere generelt er Wegeners og KU's holdning til det her i strid med undervisningsfriheden, som jeg har udlagt den i hvert fald.

Den indebærer netop som udgangspunkt at vi har en generel tillid til at underviserne er i stand til at træffe de her fagligt velbegrundede valg.

405

Problemet her er særligt vigtigt, fordi alle de kendte sager der har givet anledning til de aktuelle diskussioner - de handler ikke om

HVORDAN tegningerne er blevet vist - at de er blevet vist på en særligt hånende, krænkende måde -

410

de handler udelukkende om det faktum AT de er blevet vist.

Paty fik skåret halsen over udelukkende for at have vist tegningerne.

415

Det handlede ikke om at han havde vist dem på en eller anden særlig fagligt "u-velbegrundet" måde.

det var simpelthen bare det at han havde vist dem.

420

Den engelske underviser på Batley Grammar School der er gået under jorden har udelukkende vist dem

425

og endda med en tilhørende forklaring der efter hvad vi har fået at vide har været meget skånsom og distancerende.

"Her har I nogle eksempler på islamofobi."

430

Så skånsomt som det tænkes kan er de blevet vist. De er blevet holdt ud i strakt arm. Der er lagt maksimal afstand til dem fra lærerens side.

Og alligevel er han tvunget under jorden.

435

Det handler ikke om hvordan de er blevet vist. Om det har været fagligt velbegrundet. Det handler udelukkende om at de er blevet vist.

Spørgsmålet er derfor i virkeligheden simpelt hvis vi tager afsæt i denne analyse af hvad undervisningsfrihed indebærer.

440

Hvad er det for en leder vi gerne vil have i en situation hvor der er klaget? Og hvor der måske er demonstrationer?

Og hvor der er en lærer der måske er blevet tvunget under jorden? Og hvor der kan være dødstrusler?

445

Konkret er der en der er gået fra hus og hjem og har fået sin egen - som det hedder nu om dage - kontaktperson hos PET.

450

Vil vi så helst have en leder af et universitet, af en uddannelsesinstitution, hvad det nu måtte være

i den situation hvor der muligvis står demonstrationer ude foran universitetet eller læringsinstitutionen

455

og kræver - foreløbig måske kun billedligt talt - den pågældende undervisers hoved på et fad

kræver at vedkommende bliver fyret og så videre

460

vil vi helst have en leder der i den situation siger:

Vi er lige ved at undersøge om denne her brug af tegningerne er fagligt velbegrundet. Vi forstår jeres vrede.

465

Hvis den ikke er fagligt velbegrundet så vil der følge en tjenestesag.

Eller vil vi hellere have en leder der i den situation gør som jeg lægger op til ud fra analysen af hvad undervisningsfrihed indebærer

470

og stiller sig op foran sine ansatte, foran sin institution, og siger:

Dette er hvad man må forvente at blive udsat for på en undervisningsinstitution på en videregående uddannelse.

475

Vi kan ikke på nogen måde acceptere de her trusler.

Og vi har ikke fået nogen konkret anledning til at betvivle at brugen af det her konkrete undervisningsmateriale har været fagligt velbegrundet.

480

Vi har stadig tillid til underviseren. Medmindre I kan give os en konkret god grund til at antage det modsatte, så er det det vi går med.

Det er det jeg vil håbe er at man kan lægge pres på generelt fortsat ud fra den debat der har været i særdeleshed den sidste halvanden måned

485

og lægge pres på uddannelsesinstitutioner landet rundt og få ledelser til at tænke systematisk over

490

at hvis vi mener undervisningsfrihed og metodefrihed alvorligt så indebærer det

at underviserne selv som udgangspunkt ikke skylder nogen en forklaring og ikke har en bevisbyrde for at forsvare deres brug af tegninger.

495

Men at det derimod ved enhver klage påhviler den der måtte klage at give en

konkret begrundelse for den klage vedkommende har

500 før man overhovedet begynder at overveje at lave en nærmere undersøgelse af det.

Så det var det jeg gerne ville sige. Tusind tak fordi I lyttede. Fortsat god Grundlovsdag og debat.

505

Kilde

Manuskript modtaget fra taler

Kildetype

Digitalt manuskript

510

Tags

Grundlovstale

Relateret

Anders Engelbrecht Storgaards grundlovstale
5. juni 2021

515

Caroline Holdflod Nørgaards grundlovstale
5. juni 2021

Asser Amdisens grundlovstale
5. juni 2021

Stefan Hermanns grundlovstale
5. juni 2021

520

Geeti Amiris grundlovstale
5. juni 2021

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jakob-v-h-holtermanns-tale-ved-gruppen-patys-grundlovsarrangement-2021>

525

530